

BOOKA.

Knjiga **102**

REJČEL KASK
TRANZIT

Naslov originala
RACHEL CUSK

TRANZIT

Copyright: © Rachel Cusk 2016.
All rights reserved.

ZA IZDAVAČA
Ivan Bevc
Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje

BOOKA

11000 Beograd, Kapetan Mišina 8

office@booka.in

www.booka.in

PREVOD S ENGLESKOG

Aleksandar Milajić

LEKTURA

Agencija Tekstogradnja

KOREKTURA

Jelena Petrović

PRELOM

Bodin Jovanović

DIZAJN KORICA

Monika Lang

ŠTAMPA

DMD Štamparija

Beograd, 2019.

Tiraž 2000

Sva prava zadržana.

Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti
niti reprodukovati u bilo kom obliku bez pismene
saglasnosti izdavača.

TRANZIT
REJČEL KASK

Jedna žena, astrolog, poslala mi je imejl da mi javi kako ima neke važne vesti za mene u vezi s događajima koji će se dogoditi u bliskoj budućnosti. Navodno može da vidi ono što ja ne mogu jer je nekako došla do mojih ličnih podataka i dala je sebi slobodu da prouči šta kažu planete. Poručila mi je da će na mom nebu uskoro doći do veoma značajnog tranzita i da se veoma uzбудila kad je shvatila kakve bi to promene moglo da predstavlja. Bila bi voljna da mi za malu nadoknadu sve objasni i omogućí mi da to najbolje iskoristim.

Naslućuje, pisalo je dalje u imejlu, da se trenutno osećam izgubljeno, da mi je ponekad teško da pronađem smisao u tekućim okolnostima i da sam izgubila nadu u budućnost. Oseća da između nas dve postoji snažna povezanost i mada ne može to da objasni, zna da za neke stvari i ne treba tražiti objašnjenje. Svesna je da su mnogi ljudi zatvoreni u pogledu onog što im zvezde poručuju, ali je čvrsto uverena kako ja ne spadam u takve. Zna da sam dovoljno propatila da počnem da postavljam određena pitanja, na koja još nisam dobila odgovor. Kretanje planeta neprestano se odražava na našu sudbinu, ali izgleda da neki ljudi prosto ne veruju da su i sâmi dovoljno bitni da mogu uticati na bilo šta. Tužno je, napisala je, što smo u ovo doba nauke i neverice izgubili svest o sopstvenoj važnosti. Postali smo nemilosrdni – i prema sebi i prema drugima – zato što verujemo da smo potpuno

bezvredni. A planete nam upravo pružaju priliku da povratimo veru u značaj čovečnosti. Koliko bismo više dostojanstva i časti, koliko više dobrote, odgovornosti i poštovanja unosili u međusobne odnose kad bismo verovali da svako od nas ima nekakav kosmički značaj? Ubeđena je da sam i te kako svesna kolike su mogućnosti za poboljšanja na polju sveopšteg mira i napretka, a da ne pominje revolucionarne promene koje bi napredno shvatanje pojma sudbine moglo doneti na ličnom planu. Nada se da joj ne zameram što kontaktira sa mnom na ovaj način i što je tako otvorena. Kao što je već pomenula, oseća da između nas dve postoji snažna povezanost i upravo to ju je podstaklo da podeli sa mnom svoja razmišljanja.

Delovalo mi je sasvim moguće da je isti kompjuterski algoritam koji je generisao taj imejl generisao i nju, jer je način obraćanja previše i prečesto odisao ličnošću više nego očigledno zasnovanom na određenom tipu osobe, što je za posledicu imalo to da su njene blagonaklonost i briga zvučale pomalo zloslutno, a u isto vreme i ravnodušno. Jedan moj prijatelj, utučen nakon razvoda, nedavno mi je priznao da ga često do ivice suza gane briga za njegovo zdravlje i dobrobit u frazama na reklamama i ambalaži prehrambenih proizvoda, kao i iskrena zabrinutost snimljenih glasova u vozovima i autobusima da on ne propusti stanicu. Čak oseća nešto nalik ljubavi, dodao je, prema ženskom glasu koji ga tokom vožnje automobilom navodi daleko predanije nego što je to njegova supruga ikad radila. Možda je preuzimanje tolike količine izraza i podataka iz stvarnog života dovelo do toga da lažna ljudska bića postanu stvarnija i prijemčivija od originala, da se danas više nežnosti dobija od mašine nego od drugog ljudskog bića. Na kraju krajeva, programi za automatsko generisanje poruka nikad se ne zasnivaju na

samo jednoj osobi, nego na više njih, što znači da je i za stvaranje one žene bilo neophodno bar nekoliko stvarnih astrologa. Njemu je umirujuće to što se takav okeanski hor ne može vezati za neku određenu ličnost, nego se stiče utisak da dopire i odasvud i niotkud. Iako je primetio da mnoge ljude upravo to izluđuje, on osipanje individualnosti vidi kao umanjenje moći da se nekom nanese bol.

Isti taj prijatelj, inače pisac, savetovao me je proletos da je, ako nameravam da se doselim u London sa ograničenim novčanim sredstvima, bolje kupiti lošu kuću na dobroj lokaciji nego dobru kuću u lošem kraju. Samo veoma srećni i veoma nesrećni, odmah znaju na čemu su, dok mi ostali moramo da odaberemo. Agent za nekretnine mi reče da je iznenađen što se rukovodim tom mudrošću, mada je pitanje koliko je to zaista mudro. Po njegovom iskustvu, objasnio mi je, kreativnim ljudima su bitniji osvetljenost i prostranost stana nego njegova lokacija. Oni obično gledaju potencijal, dok drugi uglavnom teže sigurnosti i udobnosti onoga što je već dovedeno do svog maksimuma, nekretninama čiju draž čini zbir iscrpljenih mogućnosti, onome čemu se više nema šta dodati. Ironično je, što su baš ti ljudi, koji se plaše da budu originalni, istovremeno opsednuti originalnošću. Njegovi klijenti padaju u zanos kad vide makar i nagoveštaj nekog starovremenskog stila, a da se samo malo odmaknu od centra mogli bi da nađu toga napretek po mnogo nižoj ceni. Nikako mu nije jasno, rekao je, zašto ljudi uporno kupuju nekretnine u sumanuto skupim delovima grada kad mogu budzašto da ih plate u zonama u izgradnji. Verovatno zbog nedostatka mašte. Tržište je trenutno na vrhuncu, u stanju koje ne da ne obeshrabruje kupce nego ih, reklo bi se, samo raspaljuje. Svakodnevno prisustvuje prizorima masovnog ludila, kad kroz njegovu kancelariju prolazi pravi stampedo

ljudi koji se laktaju da plate što više za što manje kao da im život od toga zavisi. Dešavalo mu se da pri razgledanju stana izbije tuča, da se nadmetanje u ponudama pretvori u neviđeno agresivnu aukciju, čak i da mu nude mito za povlašćen tretman. I sve to, za nekretnine koje kad se sve sabere i oduzme nisu bile ništa posebno. Upečatljivo mu je iskreno očajanje tih ljudi kad ih obuzme pusta želja. Zivkaju ga na svaki sat da pitaju ima li šta novo, ili pak bez ikakvog razloga. Preklinju ga, ponekad čak i plaču, u jednom trenutku besne da bi u narednom bili skrušeni, a neretko ga počaste i dugom ispovešću o svojim ličnim problemima. Možda bi mu ih bilo žao kad ne bi kao po pravilu čitavu dramu brisali iz pamćenja onog trenutka kad se završi, kad se obavi kupoprodaja, zaboravljajući ne samo sopstveno ponašanje nego i ljude koji su morali da ga trpe. Imao je klijente koji su mu poveravali najogavnije pojedinosti svoje intime, da bi posle nedelju dana prošli ulicom pored njega kao da ga ne poznaju. Neki parovi su pred njegovim očima doticali dno svog braka, a sad se ponašaju kao da se ništa nije desilo. Jedino u toj temeljnosti njihovog zaborava može ponekad da uoči nagoveštaj stida. Takve situacije su ga pogađale na početku karijere, ali je, srećom, s vremenom naučio da ih ne uzima k srcu. Shvatio je da je on za njih samo lik koji izranja iz crvene izmaglice njihove žudnje, neka vrsta katalizatora za izliv osećanja. Ali toj žudnji ni dan-danas ne može da se načudi. Nekad mu se čini da ljudi žele samo ono što verovatno neće moći da dobiju, a nekad ima utisak da je sve to mnogo složenije. Često se desi da mu klijenti priznaju da im je laknulo što su im se nadanja izjalovila. Isti oni koji su besneli i plakali kao nedokazana derišta jer im je izmakla neka nekretnina, posle svega nekoliko dana sedeli su mirno u njegovoj kancelariji, objašnjavajući koliko su srećni što se

tako završilo jer su uvideli da bi to bila velika greška, a onda bi ga mirno pitali ima li nešto drugo za njih.

„Za većinu ljudi“, rekao je, „nalaženje i kupovina novog doma predstavljaju izuzetno aktivno stanje, a aktivnost za sobom povlači izvesnu dozu slepila, slepila izazvanog fiksjom. Tek kad im se volja iscrpi, u stanju su da prepoznaju prst sudbine“.

Taj razgovor se odvijao dok smo sedeli u njegovoj kancelariji. Napolju su vozila milela sivom i prljavom londonskom ulicom. Rekla sam mu da ta mahnitost koju je opisao u meni uopšte ne raspiruje takmičarski duh, nego mi ubija i ono malo volje što imam za traženje kuće i budi u meni želju da istog časa odem. Pored toga, nisam imala dovoljno novca da se upustim u vatrenu licitaciju. Shvatila sam da u tržišnim uslovima koje je opisao najverovatnije neću naći ništa što bi mi odgovaralo. Ali svejedno se ne slažem sa idejom da kreativni ljudi, kako ih je on nazvao, treba da dozvole sebi da ih marginalizuje ono što je on učtivo nazvao njihovim višim vrednostima. Upotrebio je, ako se ne varam, reč „mašta“, a najgore je za takvu osobu da se zarad nekakve samozaštite odrekne centra grada i pronade utočište u estetizovanom kutku oko kojeg spoljašnji svet ostaje nepromenjen. Nisam imala volje da se nadmećem, a pogotovo ne da stvaram nova pravila u pogledu toga šta čini pobedu. Želeću isto što i svi ostali, pa makar ne uspela to da dobijem.

On kao da je bio pomalo zatečen takvim mojim stavom. Nije hteo da kaže, reče, da treba da budem marginalizovana, nego da naprosto smatra da za svoj novac mogu mnogo lakše naći nešto bolje u manje prestižnom kraju. Svestan je da sam u nezgodnom položaju. A u svom poslu retko susreće takav fatalizam kao što je moj. Ali ako sam rešila da se pridružim čoporu, onda ima nešto za mene. Podaci su mu

bili na stolu jer se kuća baš tog jutra vratila na tržište pošto je ugovorena prodaja otkazana. Bila je to kuća iz programa socijalne gradnje i opštini se žurilo da što pre nađe novog kupca, što se očigledno odrazilo na cenu. „Koliko mogu da vidim“, kazao mi je, „u prilično je lošem stanju, čak toliko da je takoreći nepodesna za život“. Većina njegovih klijenata, ma koliko zagriženi bili, ne bi je pogledala ni za milion godina. Ako mu dopustim da ponovo upotrebi reč „mašta“, moglo bi se reći da stanje te kuće prevazilazi opseg mašte većine ljudi, iako se mora priznati da je na veoma poželjnoj lokaciji. A on, imajući u vidu moju situaciju, ne može čiste savesti da me ohrabri na takvu odluku. To bi pre bilo za nekog građevinskog preduzimača, nekoga ko to ne bi posmatrao lično, ali parcela je previše mala da bi bila zanimljiva za takav poduhvat. A onda me je prvi put pogledao pravo u oči. „To očigledno nije mesto“, kazao je, „gde biste hteli da vam žive deca“.

Nekoliko nedelja kasnije, kad je kupoprodaja već bila okončana, srela sam ga na ulici. Hodao je sâm, sa svežnjem papira privijenim uz grudi i ključevima koji su mu zveckali u ruci. Setih se šta mi je pričao, i baš mi je bilo stalo da mu se javim, ali on me je samo okrznuo praznim pogledom i produžio svojim putem. Bilo je to početkom leta, a sad je rana jesen. Na taj događaj podsetilo me je ono što je astrolog napisala o nemilosrdnosti, pošto mi je tada to izgledalo kao dokaz teorije da ma šta želeli da verujemo o sebi, mi nismo ništa drugo do rezultat onoga kako su se drugi ponašali prema nama. Na kraju njenog imejla nalazio se link za tumačenje moje natalne karte koju je napravila. Platila sam koliko je tražila i počela da čitam.

Džerarda sam odmah uočila. Vozio je bicikl kroz saobraćajnu gužvu i prošišao visoko podignute glave, ne primetivši me. Imao je nadmen izraz lica, koji me je podsetio na dramatičnu crtu njegove ličnosti i na jedno veče pre petnaest godina kad je sedeo gô na prozoru našeg stana u potkrovlju dok su mu noge visile u mraku i kazao kako ne veruje da ga volim. Jedina značajnija promena videla se u njegovoj kosi, koju je pustio da izraste u upečatljivu grivu neukrotivih crnih kovrdža.

Ponovo sam ga ugledala na ulici nekoliko dana kasnije, s tim što je sad stajao kraj bicikla i držao za ruku malu devojčicu u školskoj uniformi. Nekad smo živeli zajedno nekoliko meseci u njegovom stanu, u kome, koliko mi je poznato, on i dalje boravi. Na kraju sam ga ostavila zbog drugog bez mnogo ceremonije i objašnjavanja i odselila se iz Londona. Prvih nekoliko godina povremeno nas je zvao na broj naše kuće na selu, a glas mu je zvučao tako tiho i daleko kao da se javlja iz inostranstva. A onda mi je jednog dana poslao dugačko rukom pisano pismo na nekoliko strana, u kome mi je potanko objasnio zašto smatra da je moje ponašanje bilo neobjašnjivo i nekorektno. Bilo je to u vreme kad sam još bila iznurena nakon rođenja starijeg sina, tako da ga nisam ni pročitala do kraja, a listi svojih grehova dodala sam i to što mu nisam odgovorila.

Kad smo se pozdravili pokazavši iznenađenje – koje sam ja odglumila, budući da sam ga već videla a on mene nije – Džerard mi je predstavio onu devojčicu kao svoju ćerku.

„Klara“, kazala je odlučno visokim, drhtavim glasom kad sam je upitala kako se zove.

Džerard me je onda upitao koliko moja deca sad imaju godina, kao da bi mogao ublažiti golu činjenicu da je postao roditelj tako što će i mene nekako uključiti u to. Kazao mi je da je gledao neki moj intervju – pre nekoliko godina, da bude iskren – i da ga je obuzela zavist kad je čuo opis moje kuće na obali Saseksa. Saut Dauns spada u njegove omiljene predele. Iznenađen je, dodao je, što me sreće u gradu.

„Klara i ja smo jednom šetali pešačkom stazom u Saut Daunsu“, rekao je. „Je li tako, Klaro?“

„Jeste“, reče ona.

„Često sam pomišljao da bih upravo tamo otišao ako ikad odemo iz Londona“, reče on. „Dajana me pušta da čitam pornografiju za ljubitelje nekretnina sve dok se završava na tome“.

„Dajana je moja mama“, dostojanstveno je napomenula devojčica.

Stajali smo u jednoj od onih širokih avenija s tri saobraćajne trake, čije privlačne viktorijanske kuće kao da predstavljaju garanciju da je to uvažen kraj grada. Kad god tuda prolazim njihove uredno potkresane živice i veliki i blistavi prozori iz nekog neobjašnjivog razloga bude u meni osećanja sigurnosti i potpune osame. Stan u kome sam živela sa Džerardom nalazi se nedaleko odatle, u sokaku u kom se začuju potmul, niski zvuci čim komšije krenu put večito zakrčenih ulica u zapuštenom naselju malo dalje ka istoku, u kome kuće, iako i dalje lepe, ipak nisu savršene, a živice nisu pod konac. Stan je veliki, u vidu prostrane mreže prostorija

na vrhu zgrade u edvardijanskom stilu. Iz njega s jedne strane puca pogled na raskoš a sa druge na bedu, zbog čega se Džerard nekad osećao kao vladar a nekad kao zatvorenik. Sa zadnje, zapadne strane vidi se aleja u paladijevskom stilu, s nizovima urednih travnjaka i raskošnih krošnji iza kojih se diskretno pomaljavu lepe kuće, dok se s prednje strane prostire turobna panorama gradske bede, i to kao na dlanu budući da se zgrada nalazi na uzvišenju. Džerard mi je jednom prilikom pokazao dugačku onižu građevinu u daljini i kazao mi da je to ženski zatvor, koji se s naših prozora video tako dobro da su se noću mogle uočiti narandžaste tačkice žara cigarete kad zatvorenice izađu ispred ćelija da puše.

Iza zida kraj kog smo stajali čuo se sve glasniji žamor dece. Džerard je spustio ruku Klari na rame i sagnuo se da joj šapne nešto. Očigledno ju je korio zbog nečeg, na šta sam se ponovo setila njegovog pisma i taksativnog nabranja svih mojih nedostataka. Klara je sitna i nežna, a njeno lepo vilenjačko lice poprimilo je izraz dostojanstvenog mučeništva, što je ukazivalo da je nasledila očevu sklonost ka melodramatičnosti. Pažljivo je slušala njegove zamerke netremice zureći mudrim tamnim očima nekud niz ulicu. Blago klimnuvši glavom u odgovor na njegovo poslednje pitanje, okrenula se i ravnodušno pošla ka deci iza kapije.

Upitala sam Džerarda koliko joj je godina.

„Osam“, reče on. „Ali kao da ima osamnaest“.

Iznenadilo me je saznanje da Džerard ima dete. U vreme kad smo živeli zajedno bio je toliko daleko od razrešenja sopstvenih problema iz detinjstva da prosto nisam mogla da poverujem da je sad otac. Sve mi je bilo još čudnije jer je u svakom drugom pogledu izgledao potpuno isto – na žućkastom licu i u blagim, gotovo dečjim očima s dugim trepavicama nisu se videli znaci starenja. Leva nogavica mu je

i sada, kao i uvek, bila uhvaćena biciklističkom štipaljkom za pantalone. Kutija za violinu na leđima uvek je bila neodvojiv deo njegove pojave, tako da nisam ni pomislila da ga pitam zašto je još nosi. Kad je Klara otišla, Džerard reče:

„Neko mi je kazao da si se vratila u grad. Nisam znao da li da poverujem ili ne“.

Upitao me je jesam li već kupila nešto i u kojoj ulici, a kad sam mu rekla, počeo zadovoljno da klima glavom.

„Ja sam još tamo“, reče. „Čudno je“, dodao je, „što si ti oduvek sve menjala a ja ništa, a na kraju smo ipak završili na istom mestu“.

Pre nekoliko godina, nastavio je, proveo je kraće vreme u Kanadi, ali je mimo toga sve ostalo manje-više isto kao pre. Dugo nakon mog odlaska bi svakog jutra kad pođe na posao pogledao magnoliju kraj kapije i uvek bi ga obuzelo neko čudno osećanje kad pomisli da ja neću više gledati to drvo. Ili bi sedeo i zurio u sliku koju smo zajedno kupili, koja još visi na istom mestu između velikih prozora ka zadnjem dvorištu, pitajući se kako sam mogla podneti da je ostavim. U početku je sve te stvari – magnoliju, sliku, knjige i druge predmete koje nisam ponela – video kao napuštenu decu, ali to se s vremenom promenilo. U nekom trenutku je shvatio da bi mi bilo previše bolno kad bih ponovo videla sve te stvari, sve ono što sam ostavila. Međutim, kasnije je zaključio da bi mi sad već možda ipak bilo drago da ih vidim. I sve je iz ovog ili onog razloga još tu, uključujući i magnoliju, iako su još onda neki stanari tražili da se ona poseče.

Ispred kapije se okupljalo sve više roditelja s decom u školskim uniformama i od galame je postalo gotovo nemoguće razgovarati. Džerard je svaki čas morao da sklanja bicikl nekome s puta držeći ga za guvernal. Većinu ostalih roditelja činile su žene, neke s psom na povocu, neke s dečjim kolicima,

neke u elegantnoj odeći i s akten-tašnom u ruci, a neke nato-varene školskim torbama, kutijama za užinu i muzičkim in-strumentima. Žamor njihovih glasova sve se više pojačavao u pokušaju da nadjača larmu što se razlegala iza zida dok su deca ispunjavala školsko dvorište. Osećao se neumoljivi kre-šendo na ivici hysterije, koji će naglo uminuti čim se oglasi školsko zvono. Poneka žena bi pozdravila Džerarda, a ja sam gledala kako on otpozdravlja sa oduševljenjem kojim je odu-vek prikivao nepoverljivost prema drugima.

Izgurao je bicikl iz gužve, pa na kolovoz, na kome je prvo požutelo lišće počinjalo da pada oko parkiranih automobila. Prešli smo na drugu stranu ulice. Bilo je toplo oblačno jutro bez vetra. Kao kontrast metežu iz kog smo upravo izašli, tu je svet najednom izgledao tako bezvučno i nepokretno da je delovalo kao da je vreme stalo. Džerard mi je priznao da se još oseća nelagodno pred školskom kapijom iako Klaru dovodi tu već godinama. Dajana je morala na posao, a osim toga, njoj je školska potkultura još odbojnija nego njemu, kome to što je muškarac pruža kakvu-takvu kamuflažu. Kad je Klara bila mlađa, on je bio zadužen za igraonice i jutar-nje kafenisanje s drugim roditeljima. Tada je mnogo naučio, ne o roditeljstvu, nego o drugim ljudima. Iznenadio se kad je shvatio da su žene često neprijateljski nastrojene prema njemu, uprkos činjenici da nikad sebe nije smatrao neka-kvim mužjakom. Uvek je imao bliske prijateljice. U tinej-džerskim danima to je bila Miranda – verovatno je se sećam – i njih dvoje su bili kao jedno, često su delili krevet ili se pre-svlačili jedno pred drugim bez imalo stida. Ali u svetu majki se njegova muškost najednom pretvorila u stigmatu. Posma-trale su ga čas ljutito, čas prezrivo, kao da ne valja ni kad je tu ni kad nije. Često se osećao usamljeno kad je čuvao Klaru i veoma ga je iznenadilo koliko mu se viđenje sopstvenog

odrastanja promenilo otkako je postao roditelj. Dajana je počela da radi puno radno vreme, i ma koliko ga ponekad iznenađivale ta njena odbojnost prema majčinskim aktivnostima i ravnodušnost prema činjenici da je majka, s vremenom je uvideo da podizanje deteta i uzročnost koju ono nosi nju naprosto ne zanima. O tome kako je biti žena znala je tačno onoliko koliko joj je bilo potrebno, a on je morao da saznaje, da uči kako da brine o nekom drugom, kako da bude odgovoran, kako da izgradi i neguje odnos, i ona se nije mešala u to. Potpuno mu je prepustila Klaru, u meri u kojoj – bio je siguran – većina žena to ne bi mogla. Bilo je teško, ali uspeo je da izdrži.

„A sad sam im omiljeni muž“, rekao je, pokazujući glavom ka ženama s psima i kolicima, koje su u međuvremenu počele da se razilaze.

Polako smo krenuli blagom uzbrdicom ka stanici metroa. Bilo je nečeg automatskog u tom izboru smera – ja nisam nameravala da idem metroom, a očigledno ni Džerard, s biciklom, ali složenost našeg susreta nakon toliko vremena kao da je nametnula prećutni sporazum da ćemo se sve dok ne budemo sigurni na čemu smo, držati neutralne teritorije i javnih mesta.

„Zaboravila sam“, rekoh mu, „blagodeti anonimnosti koju pruža život u gradu. Ljudi ovde ne osećaju potrebu da se većito pravdaju. Grad je lak za komunikaciju, podseća na leksikon ljudskog ponašanja u kome je sve dopola sažvakano i objašnjeno, tako da se brzo i lako prelazi na stvar. Tamo gde sam pre živela, na selu, svako je predstavljao jedinstvenu, mada često nedokučivu sliku svojih sopstvenih dela i težnji. A mnogo se izgubi ili pogrešno protumači“, rekoh, „kad čovek objašnjava nešto o sebi, izvede se mnogo neosnovanih zaključaka, mnogo reči izgubi deo svog značenja“.

„Koliko ima otkako si otišla iz Londona?“, upitao me je Džerard. „Sigurno... koliko? Petnaest godina?“

Bilo je nečeg neiskrenog u toj njegovoj neodređenosti. Stekla sam utisak – verovatno suprotan onom koji je hteo da ostavi – da i te kako zna podatke koje se pravi da ne zna, na šta me nakratko obuže stid zbog toga kako sam se ponela prema njemu. Ponovo me je iznenadilo koliko se malo promenio, možda jedino u tome što je sad nekako potpuniji. Onda je bio skica, obris; želela sam da bude više od toga, mada pojma nisam imala odakle bi ta dopuna mogla da dođe. Ali s vremenom je dobio gustinu, kao kad slikar oboji skicu. Često je prolazio prstima kroz razbarušenu kosu. Izgledao je kao da puca od zdravlja onako preplanuo, u širokoj crveno-plavoj kariranoj košulji, kakve je i nekad voleo, dovoljno otkopčanoj da mu se se vidi potamneli vrat. Boje su bile toliko izbledele i puderaste od starosti i pranja da sam se zapitala nije li to možda upravo ona košulja koju pamtim iz davnih dana. Uvek je bio škrtica, čak u tolikoj meri da se iskreno potresao zbog razbacivanja i rastrošnosti i tada je bez razmišljanja počinjao da zamera drugima. Doduše, sećam se da mi je jednom priznao da mašta upravo o tome kako se prepušta bahaćenju i destruktivnosti koje je toliko napadao.

Rekoh mu kako mi se čini da se ovde malo šta promenilo dok me nije bilo.

„Primetila sam“, nastavila sam, „da moji susedi, kad ujutro izađu besprekorno odeveni za posao, često zastanu i pogledaju oko sebe blago se osmehujući kao da su se upravo setili nečeg prijatnog“. Džerard se nasmeja.

„Lako postaneš samozadovoljan“, reče, „kad su svi oko tebe takvi“.

Zatim je kazao da sad shvata da jedna od prednosti odlaska leži u tome što čovek počne lakše da prihvata promene.

A on se po svoj prilici upravo toga oduvek plašio – da bi se mogao pojaviti negde i onda shvatiti da je tokom tog procesa izgubio sebe. Dajana je Kanađanka, nastavio je, ali njoj prelazak na drugi kontinent po svoj prilici nije predstavljao nikakav problem. Naprotiv, ona je verovala da će se pošte-deti izlaženja na kraj s brojnim parališućim emocionalnim problemima – uključujući i majku koja voli da šefuje – tako što će se prosto preseliti na drugi kraj sveta. Ali u njegovom odrastanju u Londonu ima nečeg vezujućeg, priznao je, nečeg što mu je zacrtalo životni put. Shvatio je da većina ljudi nije toliko sapeta svojim korenima. Dve godine je živio s Dajanom u Torontu, i ma koliko se tamo osećao oslobođeno, kao da mu je pao težak kamen sa srca, ipak je osećaj krivice bio jači. Dilema je postala još teža nakon Klarinog rođenja. Jedino što mu je bilo nezamislivije od ideje da njeno detinjstvo treba da bude kao njegovo bila je pomisao da neće biti takvo, da ona nikad neće upoznati ništa od onog što je za Džerarda sačinjavalo stvarnost.

Pitala sam ga zašto je upotrebio reč „krivica“ da opiše ono što bi neko drugi nazvao čežnjom za domom, a što se zapravo svodi na nesigurnost u novom okruženju.

„Mučilo me je to što mora da se izabere jedno“, odgovorio je Džerard. „I što se čitav život zasniva na tom izboru“.

Dajanu je upoznao slučajno, u redu ispred bioskopa. Otišao je u Toronto na šestomesečno studijsko istraživanje koje mu je ponudio tamošnji fakultet za filmsku umetnost. Prijavio se na konkurs potpuno siguran da ga neće izabrati, ali na kraju je ipak završio daleko od kuće i na trideset stepeni ispod nule čekao u redu da vidi stari dobri klasik *Noć živih mrtvacu*. Ispostavilo se da je i Dajana ljubitelj horora. Tada je radila za Kanadsku radio-televiziju, na mestu koje je od nje zahtevalo da mnogo vremena provodi na poslu. Viđali su se

povremeno nekoliko nedelja, sve dok se osoba koju je plaćala da joj šeta psa – veliku živahnu pudlu po imenu Triksi – nije odselila iz grada. I pre toga se sekirala zbog psa jer je u to vreme radila na izuzetno stresnom projektu, tako da je odlazila od kuće ujutro i vraćala se kasno uveče, a za Triksi je jedan sat sa šetačem bio daleko od dovoljnog. Dajana je veliki ljubitelj pasa i krajnje ozbiljno se odnosila prema okrutnosti Triksinog položaja. Jedino rešenje za situaciju u koju je tad zapala bilo je da joj nađe nov dom, „što je u Dajaninom slučaju“, kazao je Džerard, „bilo kao da ju je neko naterao da sopstveno dete dâ na usvajanje“.

Iako je tad još nije dobro poznao – a o psima je znao još manje – Džerard se ponudio da joj pomogne. Na fakultetu je držao predavanja uveče, a preko dana je manje-više bio gospodar svog vremena. Nameravao je da se po završetku semestra vrati u London, ali nije mu smetalo da dotle svakog dana odlazi do Dajaninog stana, prikači povodac na Triksinu ogrlicu i povede je, uz mnogo skakanja i otimanja, do parka.

U početku ga je od nje – tako velike, tvrdoglave i mutave – hvatala nervoza, ali ubrzo je počeo da uživa u šetnjama, koje su ga vodile u delove Toronta koje dotle nije imao prilike da vidi, a i pride mu olakšavale život time što su iz njega uklanjale faktor izbora dnevnih aktivnosti. Ali i pored toga se, kad pomisli na sebe kako šeta velikog psa po nepoznatom gradu, pitao kako je pobogu tu završio. Posle otprilike nedelju dana navikao se na Triksi, ili je se bar manje plašio kad uđe u stan a ona skoči na noge i počne da reži. Sad je bez mnogo opiranja polazila s njim i kaskala mu uz nogu ponosno uzdignute glave, što je i njega navodilo da se drži malo gordije kad je s tom ćutljivom zveri. Dajanu je retko viđao, ali osećao je sve veću bliskost s Triksi, tako da je jednog dana

pomislio kako stvarno nije neophodno da je drži na povocu – da je to, štaviše, pomalo ponižavajuće za nju – kad već tako disciplinovano i krotko hoda uz njega. Ne promislivši malo bolje o toj ideji, sagnuo se i otkao povodac, na šta je Triksi istog časa pobjegla glavom bez obzira. Stajao je na prometnoj raskrsnici u Aveniji Ričmond. Na trenutak ju je ugledao kako se poput smeđe mrlje strelovito udaljava između automobila, a onda je nestala s vidika.

Ma koliko čudno zvučalo, kazao je, dok je tako stajao držeći oklembeseni povodac na pločniku ulice što se protezala na jednu i drugu stranu poput duboke sive klisure, prvi put se u Torontu osećao kao da je kod kuće. Shvatio je da je to što se njegovim nepromišljenim činom nešto nepovratno promenilo, to što je njegova greška pokrenula novi sled događaja, zapravo najdublje i najbliskije osećanje koje zna. Njegova omaška je dovela do gubitka nečega, a gubitak je prag slobode; neprijatan i neudoban prag, ali jedini koji je on ikad bio u stanju da pređe – obično navrat-nanos, dodao je – prihvatajući ga kao posledicu događaja koji su ga dotle doveli. Vratio se u Dajanin stan i čekao dok je napolju padao mrak, i dalje držeći povodac u ruci, da se ona vrati s posla. Čim ga je ugledala znala je šta se desilo. Na neki čudan način, kazao je Džerard, to je bio početak njihove veze. On je nju lišio onog što joj je bilo najdraže, a ona je njega gurnula u poraz očekivanjima koja nije mogao da ispuni. Iako nisu to nameravali, otkrili su gde je ono drugo najranjivije, stigavši na taj način, tom groznom prečicom, do mesta na kome se veza obično završava, pa krenuli odatle.

„Dijana to priča mnogo bolje od mene“, dodao je sa osmehom.

Stigli smo do malog parka koji služi kao prečica od guto zbijenih stambenih zgrada do stanice metroa. Bilo je još

rano i u njemu nije bilo gotovo nikog. Nekoliko žena stajalo je u ograđenom prostoru za igranje posmatrajući mališane kako se veru po penjalicama ili zureći u telefon.

Ostali su u Torontu još godinu i po dana, nastavio je Džerard. U međuvremenu se rodila Klara. Tamo nisu imali dovoljno za kupovinu čak ni najmanjeg stana, dok su se u Londonu stanovi kao što je njegov, za koji je on nekada davno platio vrlo skromnu svotu, prodavali za po nekoliko stotina hiljada funti. Pored toga, Klari je bila potrebna rodbina. Dajana je, naime, smatrala da je podizanje deteta potpuno neoštećenog u emocionalnom smislu odraz lošeg ukusa.

„Njena porodica je potpuno poremećena“, kazao je. „U poređenju s njenima, moji su samo vežba za jačanje odbrambenih mehanizama“.

U London su se preselili kad je Klara imala tri meseca, tako da se uopšte ne seća jednoličnog sivog grada u kom se rodila, velikog sumornog jezera čijom je vetrovitom obalom Džerard šetao s njom u nosiljci na grudima, kao ni stare kuće s daščanom oplatom kraj tramvajskih šina koju su Džerard i Dajana delili s promenljivom postavkom stanara sačinjenom od umetnika, muzičara i pisaca. U prizemlju se nekad nalazila prodavnica, čiji je veliki izlog sad predstavljao deo zajedničkog dnevnog boravka i sa ulice se moglo videti kako se unutra odvija svakodnevni život. Džerardu se mnogo puta pri povratku kući, naročito uveče, kad se svetla upale a celo prizemlje se pretvori u veliku pozornicu, desilo da se nađe zatečen ugledavši nemi igrokaz, scene ljubavi i mržnje, samoće, užurbanosti, prijateljstva, a ponekad i dosade i otuđenosti. Znao je sve glumce – i sâm je postajao jedan od njih onog trenutka kad uđe – ali često je stajao napolju i posmatrao ih kao opčinjen. Bio je svestan da je sve to u velikoj meri umetničko pozerstvo, ali za njega je to sumiralo nešto u vezi

s Torontom i njegovim životom u tom gradu, neku suštinski važnu osobenost koju je osećao ali nije umeo da je opiše, mada mu je, kad god je to pokušao, u misli dolazila reč „neiskvarenost“.

„Mislim da ovde u Londonu“, rekao je, „među ljudima koje poznajem, ne bi bilo moguće živeti na taj način. Previše je ironije. Ne možeš biti pozer na mestu gde je svako već imitacija sâmog sebe“.

Na kraju su se vratili u London, i ma koliko poznata atmosfera bila ponekad zagušujuća – „čak je i ovaj pab ironičan“, rekao je kad smo stigli do lokala koji je renoviranjem od obične birtije postao aluzija na sopstvenu nepostojeću prošlost – u današnje vreme snaga postojanosti ipak predstavlja preimućstvo. Vode neverovatno ustaljen život, što je pravo čudo, dodao je, kad se ima u vidu kakvi su i jedno i drugo. Za njega je, bar na prvi pogled, sve ostalo isto kao u vreme kad smo bili zajedno – živi u istom stanu, druži se sa istim ljudima, izlazi istim danima na ista mesta kao uvek, čak nosi i mnogo iste odeće. Jedinu razliku predstavlja to što su sad tu Dajana i Klara, koje doživljava kao neku vrstu publike, jer drugačije, svestan je toga, verovatno ne bi izdržao. Sve više je, nastavio je, svoj boravak u Torontu video kao postavljanje temelja za nastavak takvog života, kao da je tim izletom u nepoznato pronašao negde drugde ono što će mu omogućiti da zauvek zacementira svoje bitisanje ovde. Zanimljiva mu je pomisao da se stabilnost može videti kao proizvod rizika. Možda proces raspadanja počinje upravo onda kad se ljudi uporno trude da zadrže sve kao što je bilo.

„U neku ruku i dalje živimo u izlogu“, rekao je, „figurativnom ali stvarnom“.

Ispričala sam mu kako je prošlog leta, kad sam s decom došla u London, isprva sve izgledalo toliko nepoznato da je

moj stariji sin rekao da se oseća kao da glumi u predstavi, kao da svi izgovaraju svoj tekst a on svoj, da mu sve što se dešava i sve što vidi deluje nekako izveštačeno, kao da se odvija na pozornici po nekakvom zadatom scenariju. U novoj školi se od njih očekivalo da budu mnogo nezavisniji nego pre. Ranije su se u svemu oslanjali na moju pomoć, ali sad su obojica gotovo odmah postali mnogo samostalniji i počeli su da organizuju svoje vreme nevezano za mene. Veoma retko pominjemo život pre dolaska ovamo, tako da je i on počeo da izgleda nestvarno. U početku smo, uveče šetali okolnim ulicama gledajući oko sebe kao turisti. Sino- vi su me isprva stidljivo držali za ruku, ali ubrzo su počeli da drže ruke u džepovima. Posle izvesnog vremena prestali smo da idemo u večernje šetnje jer su obojica tvrdila kako imaju previše domaćih zadataka. Večerali su na brzinu, nakon čega su se odmah vraćali u svoje sobe. Ujutro su, takoreći čim svane, žustro odlazili prljavim pločnikom dok su im školske torbe poskakivale na leđima. Svi naši poznanici pozdravljali su te promene, očigledno ih smatrajući neminovnima. Toliko su mi često govorili koliko im je drago što vide da sam ponovo stala na noge da sam počela da se pitam ne krije li se tu još nešto osim blagonaklonosti, nisam li možda za ljude iz svog okruženja postala otelotvorenje neke njihove strepnje ili straha, nečega na šta ne vole da ih iko podseća.

„Mislio sam da ti sve ide kao po loju“, zamišljeno reče Džerard. „Da imaš savršen život. Kad si me ostavila“, nastavio je, „rastuživalo me je to što ćeš nekom drugom pružiti ljubav koju si isto tako mogla da pružiš meni. Ali tvoj je izbor koga ćeš voleti“.

Setila sam se koliko je bio nerazuman i detinjast, naprasit i neretko sklon egzibicionizmu. Rekoh mu kako mi se tada

činilo da većina brakova funkcionise upravo onako kao što se priča, na potiskivanju neverice. Drugim rečima, da ih ne održava toliko savršen sklad koliko izbegavanje da se razmišlja o nekim drugim ishodima. Tada sam bila svesna da Džerard za mene predstavlja upravo takav ishod i stoga mi nije bilo druge nego da u potpunosti zanemarim njegova osećanja kako bih mogla da otpočnem novu priču. Ali sad, kad razmišljam o tom vremenu, sve ono što sam odbacila, sve što sam upravo zbog toga poricala ili svesno potiskivala, odjednom dobija na važnosti. Baš kao što su stvari koje sam ostavila u njegovom stanu tokom godina menjale svoje značenje, i to ne uvek na lako prihvatljiv način. Isto tako sam svoju ravnodušnost prema Džerardovoj patnji, o kojoj tada takoreći nisam ni razmišljala, sve više doživljavala kao nešto neoprostivo. Sve ono što sam odbacila kako bih se otisnula u novi život sad kad je i taj život odbačen ne prestaje da me izjeda, čak u tolikoj meri da sam počela da strepim kako je to kazna direktno srazmerna nečemu što uopšte nisam umela da prepoznam ili naslutim. „Možda“, rekoh, „nikad nismo načisto šta treba sačuvati a šta uništiti“.

Džerard je stajao i slušao me sa sve većim čuđenjem.

„Ali ja sam ti oprostio“, reče. „Napisao sam ti to u pismu“.

„Pismo je“, objasnih mu, „stiglo u trenutku kad nisam bila u stanju da ga pročitam kako treba, a posle me je krivica izjedala do te mere da sam izbegavala to da uradim čak i kad bih možda sve mogla objektivnije da sagledam“.

„Oprostio sam ti“, kazao je položivši mi ruku na rame, „a nadam se da opraštaš i ti meni“.

Kako smo još stajali ispred onog paba, Džerard me upita sećam li se kakva se birtija tu nekad nalazila.

„Sjaj i beda džentrifikacije“, reče. „Svuda se dešava, čak i u našim životima“.

Ne smeta mu toliko, reče, sâma težnja za poboljšavanjem, koliko neprestano pomeranje crte, postavljanje novih standarda koji moraju da prate takve promene.

„A gde god da se desi“, reče, „nešto novo potpuno prekrije ono što se tu ranije nalazilo, ali tako da izgleda kao da je oduvek tu“.

Ispričao mi je kako su on i Klara tokom leta proveli nekoliko nedelja pešačeci po severu Engleske, prešavši pritom dobar deo Peninske staze.¹ Dajana je zbog posla morala da ostane u Londonu, a ionako nije ljubitelj pešačenja. Nosili su šatore i svake večeri sâmi spremali hranu, kupali su se u rekama, prkosili olujama i leškarili na osunčanim padinama, ukupno prevalivši više od sto pedeset kilometara. Džerardu je to izgledalo kao jedino preostalo autentično iskustvo. Bilo je teško poverovati da će njih dvoje u septembru ponovo biti u Londonu, ukalupljeni u kolotečini, ali to se, eto, ipak desilo.

Prosto nisam mogla da poverujem da je isto ono nežno detence koje sam maločas videla moglo da prepešači toliku razdaljinu.

„Jača je nego što izgleda“, reče Džerard.

Pominjanje Klare mu je očigledno skrenulo misli u drugom pravcu, jer se iznenada mašio rukom ka kutiji za violinu na svojim leđima.

„Dođavola“, reče. „Ovo joj treba za danas“.

Rekoh mu kako sam mislila da je to njegova violina.

„Istorija se ponavlja“, reče on. „Čovek bi pomislio da sam nešto naučio, zar ne?“

Setila sam se da mi je jednom prilikom pričao kako ga je majka ošamarila kad joj je saopštio da mu je dosta violine. Roditelji su mu bili profesionalni muzičari tako da je veoma

1 Pešačka staza ukupne dužine oko 430 km, koja se proteže duž Peninskog lanca, poznatog i kao „kičma Engleske“. (Prim. prev.)

rano naučio da svira, a morao je toliko da vežba da su mu mali i domali prst leve ruke ostali deformisani od pritiskanja žica. Klarina nastavnica, nastavio je, rekla je za nju da je izuzetno nadarena, mada on nije siguran da bi svom detetu pozeleo život čije su ga mračne strane tako dugo mučile. Ponekad žali što joj je uopšte pokazao violinu, a to jasno govori, dodao je, da umesto da preispitujemo ono što je na nas najviše uticalo, mi samo slepo ponavljamo poznate obrasce.

„Možda“, rekao je, „svoju budućnost zapravo gradimo na starim ranama“.

„Mada, da budem iskren“, napomenuo je, „ne bi mi bilo ni na kraj pameti da podižem dete bez muzike“.

Trudi se, reče, da ne pokazuje nikakav stav u pogledu Klarinog sviranja violine jer neće da ona odrasta uz ono što su njemu roditelji i te kako jasno stavljali do znanja – da je njihova ljubav direktno uslovljena potčinjavanjem njihovim željama. Možda je pravi razlog što je odustao od violine bila upravo želja da pronađe odgovor na to pitanje, pitanje ljubavi. Bio je u njegovoj školi jedan dečak, nastavio je, njegov vršnjak, mada se nikad nisu družili, koji je bio zapanjujuće lišen sluha. Svi su se tu i tamo šalili na račun njegove nemuzikalnosti – ništa naročito zlobno – osim tokom horskog pevanja crkvenih pesama, kad je njegov vrlo prodoran glas postajao predmet neukusnih opaski. Pričalo se kako je pre javnog božićnog koncerta profesor tražio od njega da ne peva, nego da samo otvara usta. Iz nekog jedino njemu znanog razloga taj dečak se opredelio za klarinet, kroz koji je ispuštao jednako grozne zvuke, ali je njegova rešenost da savlada taj instrument bila čelična. Ko zna koliko je puta tražio da ga prime u školski orkestar, u kom je Džerard imao status zvezde, i svaki put su ga odbili. Iako je davao sve od sebe napredovao je izbezumljujuće

sporo. U njemu nije bilo ni trunke dara za muziku. Ali došao je i taj dan kad je napokon uspeo da zadovolji minimalne kriterijume i primili su ga u orkestar, iz kog je Džerard otišao otprilike u isto vreme. Nije takoreći više ni pomislio na njega sve dok dve-tri godine kasnije, baš pred malu maturu, nije otišao na školski koncert. Izvodili su Bramsov koncert za klarinet, a solista nije bio niko drugi nego onaj dečak; a nekoliko godina posle toga ugledao je njegovo ime ispisano masnim slovima na plakatu za neki koncert u Vigmor Holu. Sada je, reče Džerard, poznati muzičar i često se dešava da čuje njega i njegov klarinet kad uključi radio.

„Nikad nisam“, reče, „uspeo da dokučim pouku te priče. Mislim da bi mogla biti nešto o tome kako se ne treba usredsrediti na ono što ti ide od ruke, nego baš na ono što ti je najteže. Toliko smo zadojeni“, dodao je, „doktrinom prihvatanja sebe takvih kakvi smo da nam ideja o odbijanju da prihvatimo sebe zvuči krajnje radikalno“.

Prebacio je nogu preko bicikla i natukao kacigu preko razbarušene kose.

„Bolje da krenem i odnesem ovo u školu“, reče. Pogledao me je sa iskrenom blagonaklonošću. „Nadam se da ti prija povratak“, rekao je.

Rekoh mu da to još ne znam, da je prerano bilo šta da kažem.

„Često“, rekoh mu, „izlazim da se prošetam noću, kad dečaci spavaju, i uvek se iznenadim koliko je tiho, koliko su puste i mračne ulice. Zbog tihog brujanja grada u daljini ta tišina u neposrednom okruženju deluje mi još više veštačka. To osećanje“, rekoh, „da je čak i sâm vazduh planski stvoren za mene predstavlja esenciju civilizacije“. A ako ga zanima kako se osećam u pogledu povratka ovamo, onda mogu reći da preovlađuje osećanje olakšanja.

„Voleo bih da upoznaš Dajanu“, reče Džerard. „A i da vidiš stan. Iznenadila bi se“.

Prvo što je uradio po mom odlasku, priznao je, bilo je rušenje svih unutrašnjih zidova u stanu kako bi se dobio ogroman prostor. Nedeljama je živio u šutu i prašini, nije mogao ni da jede ni da spava, komšije su mu neprestano prigovarale, a morao je i da obezbedi potpurnu čeličnu gredu za krov, koja je bila toliko dugačka da su je nosili stepeništem. Svi su mislili da je sišao sa uma, ali on je bio potpuno opsednut idejom da s prozora na jednom kraju stana može da vidi kroz prozore na drugom kraju. Još je zadovoljan kako je to ispalo, mada mora priznati da je pomalo nepraktično sad kad je Klara porasla. Ali suština je u tome, dodao je skrenuvši bicikl ka kolovozu, da iako mi sad možda ne izgleda tako, dolazak u London zapravo predstavlja otvaranje neslućenih mogućnosti. Ovo je jedan od najčudesnijih gradova na svetu, reče, i navikavanje na život u njemu ojačaće me na načine kojih ću, siguran je u to, veoma brzo postati svesna.